

possibilitat fonètica, descartem sense discussió el *RAL-LIA de Carolina Michaelis (*Misc Catx*, 149), el RETICULUM de Diez (*Wb*, 483), i el *RĚŠŤIA o *INRĚŠŤIARE de Subak i Tallgren (*Est. sobre la Gaya de Segovia*, 51n), derivats de RESTIS 'cordill, restellera', que hauria donat *rieza en castellà i *rixa en català, i que d'altra banda no convé pel sentit. Val a dir que ells, almenys, ja denunciaren, fa 75 anys, l'absurditat de l'etimologia de Körting i M-Lübke.

En portuguès, com en gallec, també existeix el mot, i també a Portugal té la forma *reixa* (algun cop escrit *rexa*, amb molt escassa diferència fonètica); com en català i castellà el sentit és «grade de janela» i «gelosia» (Figueiredo). Però, segons les dades de Moraes i Bluteau, es veu que la cosa antiga havia estat que *reixa* designés cada un dels barrons d'una reixa i altres objectes semblants. «Janellas de pedraria com *reixas* de ferro», o sigui 'barres', en Luis de Sousa (a 1619); «não mette *reixa* sem tirar *reixas*» frase proverbial 'não faz nada sem interesse', en la *Ulisipo* de Ferreira de Vasconcelos (c. 1550). I així mateix ens crida l'atenció el fet que igual es pot tractar d'un barró de fusta —cosa que també hem observat en un doc. nostre de 1467—: «huma caixinha feita de *reixas* mui delicadas», en Fr. Jacinto de Deos (1690), acc que subsisteix fins als nostres dies segons Figueiredo. En fi Bento Pereira, a mj S XVII, parla encara d'una «*reixa* do cadeado» entenant la 'barreta de ferro del cademat o candau'.

Ara bé ens cal cridar l'atenció sobre el fet que també en català arcaic *reixa* va tenir el significat de part del cademat, potser ni més ni menys que aquesta, i ens interessa més que més per tal com es tracta de l'aparició més antiga del mot, de bon tros, en qualsevol llengua romànica; és, en efecte, un doc. de la Seu de Barcelona, datat de l'any 1115: «et scriumum unum in quo teneo ipsa farina, et *cademat* qui habet duas *reixas*, et bot un major» (*Liber Antiquitatum* II, 322, f° 105v).

La semblança amb aquelles dades portug. fa impressió, no sols amb la de mj. S. XVII, on es tracta igualment d'un *cadeado* = *cademat*, sinó amb la de 1690, car si allí es tracta d'una «caixinha», ací tenim un *scriumum*, o sigui una arca o altra caixa per conservar farina, citada junt amb un bot de cuiro, també usat per guardar altres queviures o provisions² Ja hem vist que en el doc. de 1373 es parla igualment de *les reixes* d'una *finestra*, en plural, cosa que implica, essent només una, que les *reixes* són els barrons i no pas un enreixat, i hem notat que gran part dels altres nou testimonis documentals, essent tots en plural, es poden interpretar en el mateix sentit. En l'atestat, que presenten els Jurats de València, sobre l'assalt dels revoltosos depredadors a la Jueria de la ciutat consta que hi entraren «algun per terrats d'albercs contigües a la juheria, e altres per lo vall vell, trencades les *reixes*, entraren la dita juheria» a. 1391 (Rubio Vela, *Epist. Val. Mediev*, 1985, 272.47): la juheria estava circumdada per un vall assecat, i els assaltants trencaren les barretes de ferro que en tapaven l'accés: *rexa* era doncs cada una d'aquestes barres. Resta bastant corrent que *reixes* es refereixi a calls, valls o braçals de regatge o

molinatge: a Agullent, per exemple, el *Braçal de les Reixes*, pel qual es regava la part NE del terme, arrencava del costat del *Molí* i consta amb aquell nom des de 1714 (EmCasanova, p 111 del llibre *Agullent 1585-1885*).

Llegim d'altra banda *reixes* en la *Faula* del mallorquí Guillem de Torroella, escrita c. 1380, parlant dels enreixats darrere dels quals jau el rei Artús (vv 807 i 933; *reyes* al v. 846, erroni ed Llabrés: x i y del Canç. d'Urgell, quasi iguals). A tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera em definiren *reixa* com una de les dues peces que formen els golfos d'una porta (cf els comptes barcelonins de 1434 on també hi ha *golfos* en relació amb *reixes*), i encara que de la major part de les definicions recollides sembla deduir-se que avui entenen l'anella o polleguera on es fica el piu, potser que almenys originàriament fos el piu o espigueta Més aviat que de reixes, es deu parlar d'armar amb alguna mena de barretes, en un doc. català, datat a Càller l'a 1386, puix que es tracta de ballestes «una molt gran ballesteria, la qual és en lo sobirà sostre, qui fou per temps passat *enreixada*, e per gàbia aparellada ---» (*BABL* IV, 133)

No havent se proposat cap etimologia atendible abans del DCEC, calia plantejar el problema sobre bases noves. Temptejar primer si ens guiaven els fets fonètics: la pronúncia amb e tancada del català oriental, i en aquesta posició solament pot venir d'un antic diftong AI, car una ĩ davant palatal dóna i, i una ē (o i) dóna è oberta (els dialectes occidentals i el ross. confonen en é o neutralitzen, i els insulars no coneixen el mot o en tenen formes problemàtiques), d'altra banda, una x del cast. antic només pot venir d'una -x- o de -ssj-. això ens duria a un *RAXA o *RASSIA com a única base acceptable a priori. Però això seria suposant que el mot fos hereditari en totes les llengües hispàniques, cosa sempre insegura quan es tracta de mots de la cultura material, sobretot si, com aquest, corresponen a un nivell de civilització bastant avançada. I com que, amb aquella base fonètica, no es veu cap etimologia possible, hem d'admetre, doncs, la possibilitat d'un manlleu.

Essent així ja no és tan sorprenent de veure que, en llengua d'oc, el mot es presenta en una forma ben inesperada: *reja* o *rieja*, amb j, ben sonora, en contradicció amb la -x- de les tres llengües hispàniques. Avui la forma bàsica és *riejo* segons Mistral i el *TdF*, llgd. *rière*, f, «grille de fer, trellis» (amb *riejà* «griller», Sauvages), Vayssier registra en el Roergue *arrière* f, amb la variant *rière*,³ «grille en fer, placée à une fenêtre»; i el tolosà Goudouli c. 1610 ja usava *rajat* o *rejat* «grille ou grillat de fer» (glossari de les seves obres).

Doncs bé, aquest mot occità ja és antic: Pansier recull *rieja* f., «grille» en un document avinyonès de 1376, i ja se'n coneixien prop d'una dotzena de testimonis, tots provinents de Provença i Llenguadoc, des del S. XIII: «cant a la *reya* furon tuç ---» en la *Vida de St Honorat* (Prov, S. XIII, potser Niça), «en-aissí anet, eslevada que non tocava en terra, cantant